

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Фізико-технічний факультет

Кафедра фізики і методики викладання

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕЛЕКТРОННА ТЕОРІЯ ТВЕРДИХ ТІЛ»

Рівень вищої освіти: **другий (магістерський)**

Освітня програма: **«Середня освіта (Фізика)»**

Предметна спеціальність: **014.08 Середня освіта (Фізика та астрономія)**

Спеціальність: **014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)**

Галузь знань: **01 Освіта/Педагогіка**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 13
Від 11 червня 2024 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Електронна теорія твердих тіл
Викладач (-і)	проф. Кланічка Володимир Михайлович
Контактний телефон викладача	0502935801
Е-mail викладача	volodymyr.klanichka@pnu.edu.ua v.klanichka@gmail.com
Формат дисципліни	Обов'язкова
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Щотижня
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Навчальна дисципліна “ Електронна теорія твердих тіл” є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр".</p> <p>Представлені основні поняття структурної кристалофізики: симетрії в кристалах; агрегатні, конденсовані, впорядковані та неупорядковані, метастабільні і стійкі стани речовини; теорія міжатомних і міжмолекулярних зв'язків, принципи побудови конденсованих систем. Розглянуті основні математичні моделі динаміки кристалічних ґрат; квантова теорія теплоємності твердого тіла у моделях Ейнштейна і Дебая; елементи зонної теорії твердих тіл щодо аналізу електромагнітних властивостей металів, напівпровідників і діелектриків, магнітні властивості речовини, надпровідність, плазмовий стан речовини; кінетичні явища в кристалах; теоретичні основи та застосування оптичних квантових генераторів. Досить широко представлені різноманітні математичні методи фізики, застосовні для опису поведінки класичних і квантових систем щодо аналізу властивостей твердих тіл на основі математичних моделей його структурних одиниць.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Метою викладання дисципліни є оволодіти основними знаннями з структурної кристалографії та умовами дифракції хвиль в кристалах, теорією міжатомного зв'язку та властивостями кристалів з різним типом зв'язку, природою та механізмами теплових властивостей твердих тіл, електронною теорією металів та впливом дефектів кристалічної будови на деякі фізичні властивості твердих тіл.</p>	

Завдання курсу зводиться по суті до встановлення зв'язків між властивостями індивідуальних атомів і молекул та властивостями, що виявляються під час об'єднання атомів або молекул у велетенські асоціації у вигляді регулярно упорядковані системи – кристали. Ці властивості можна пояснити, опираючись на прості фізичні моделі твердих тіл. Реальні кристали та аморфні тіла значно складніші, але ефективність і корисність простих моделей не можна недооцінювати. Звичайно реальні кристали та аморфні тіла значно складніші, ніж збудовані фізиками моделі, але ефективність і корисність простих моделей дає можливість закласти необхідний фундамент до вивчення сучасної атомної фізики.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень із застосуванням теорій і методів освітніх наук та фізики і характеризується невизначеністю умов.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК1. Здатність використовувати систематизовані теоретичні та практичні знання з фізики, астрофізики та методики навчання фізики і астрономії при вирішенні професійних завдань.

ФК3. Здатність до усвідомлення досягнень фізичної науки та її ролі у житті суспільства.

Програмні результати навчання

ПРН1. Демонструє вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, основ загальної та теоретичної фізики, астрофізики.

ПРН 7. Демонструє вміння розв'язувати задачі різних рівнів складності шкільного, загального, теоретичного курсів фізики.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	Лекції – 14 год.
Семінарські / практичні заняття	Семінарські заняття – 16 год.
Самостійна робота	Самостійна робота – 60 год.
Ознаки навчальної дисципліни	

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний /вибірковий	
2	014 Середня освіта	1	Нормативний	
Тематика навчальної дисципліни				
Тема		Кількість год.		
		Лекції	Практ. заняття	Сам. роб.
Тема 1. Типи міжатомних зв'язків. Геометрія кристалічної ґратки. Тривимірні кристалічні структури. Структури реальних кристалів, простих сполук.		2	2	10
Тема 2. Дифракція в кристалах. Дифракція як метод дослідження. Умова дифракції Брегга. Атомний фактор розсіювання. Експериментальні методи рентгенографічного дослідження структури кристалів. Обернений простір. Обернена ґратка. Зони Бріллюена.		4	4	10
Тема 3. Напівпровідники. Ефект Холла. Р-п-переходи. Термодинамічний р-п-перехід. Фотопровідність. Термоелектричні явища в напівпровідниках. Термоелектричні генератори.		2	4	10
Тема 4. Квантова радіофізика. Індуковане випромінювання. Інверсна залежність рівнів і «від'ємні» температури. Трьохрівневі лазери. Рубіновий і газовий лазери. Застосування лазерів.		2	2	10
Тема 5. Надтекучість і надпровідність. Критична температура надпровідникового стану. Ефект Мейссенера. Природа явища надпровідності. Надтекучість рідкого гелію. Модель двох рідин.		2	2	10
Тема 6. Плазмовий стан речовини. Основні характеристики плазми. Коливання і хвилі в плазмі. Ленгмюрівські коливання.		2	2	10
Разом:		14	16	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни

Теоретична підготовка

Високий, А, 91* – 100, відмінно - 5

Студент має глибокі, міцні і систематичні знання всіх положень наукової методології, може не тільки вільно матеріалом, але й самостійно довести існування певних закономірностей, принципів, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань

Вище середнього, середній В, С, 81 – 90; 71 – 80;

дуже добре, добре - 4

Студент знає і може самостійно сформулювати основні методологічні підходи, принципи їх застосування, але не завжди може самостійно здійснити критичний аналіз. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.

Достатній, D, E, 61 – 70, 51 - 60

задовільно, посередньо - 3

Студент відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні методологічні положення, знає істотні ознаки (засади) основних підходів та їх відмінність, може записати окремі термінологічні дефініції теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може.

Низький, FХ / F 1 – 51, незадовільно 2

Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і методи. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними

<p>Вимоги до письмових робіт</p>	<p style="text-align: center;">Високий, А, 91* – 100, відмінно - 5</p> <p>Студент самостійно розв’язує типові ситуаційні задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси з наукової методології, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При виконанні індивідуальних завдань та самостійних робіт студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати</p> <p style="text-align: center;">Вище середнього, середній В, С, 81 – 90; 71 – 80; дуже добре, добре - 4</p> <p>Студент самостійно розв’язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси з наукової методології і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій та перетворень, може самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти типову схему та обрати раціональний метод розв’язання, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату.</p> <p style="text-align: center;">Достатній, D, E, 61 – 70, 51 - 60 задовільно, посередньо - 3</p> <p>Студент може розв’язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основний елементарний аналіз конкретних наукових методів, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв’язання. При вирішенні фабули студент виконує роботу за зразком, але з помилками; робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи</p> <p style="text-align: center;">Низький, FХ / F 1 – 51, незадовільно 2</p> <p>Студент знає основні терміни та вміє розрізняти окремі закономірності. Вміє розв’язувати задачі лише на відтворення основних положень методики викладання природничих дисциплін, здійснювати найпростіші логічні операції.</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p style="text-align: center;">-</p>

<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Студент допускається до складання екзамену, якщо впродовж семестру він за змістові модулі набрав сумарно 25 балів і вище.</p> <p>Студент не допускається до складання екзамену, якщо впродовж семестру він за змістові модулі набрав менше 25 балів. У цьому випадку студенту у відомості робиться запис "не допущений" і виставляється набрана кількість балів.</p> <p>Допускається, як виняток, з дозволу декана факультету за заявою, погодженою з відповідною кафедрою, одноразове виконання студентом додаткових видів робіт з навчальної дисципліни (відпрацювання пропущених занять, перескладання змістових модулів, виконання індивідуальних завдань тощо) для підвищення оцінок за змістові модулі.</p> <p>Напередодні екзамену викладач подає доповідну декану про недопуск студентів академічної групи (груп). Відмітка про недопуск у відомості робиться при наявності розпорядження декана.</p>
<p>Підсумковий контроль</p>	<p>Форма контролю - екзамен; Форма здачі - письмова, усна.</p>

7. Політика навчальної дисципліни

Протягом семестру для перевірки знань студентів та контролю за самостійною роботою студента застосовують домашні контрольні роботи, письмові роботи, написання реферату, та оцінки за виконані і здані лабораторні роботи. Проміжний контроль включає проведення модуля у формі тестових завдань, які поєднують питання закритого типу з питаннями відкритого типу з короткою і довгою відповіддю. Максимальний бал, який студент може отримати за всіма видами контролю – 100 балів, він складається із проміжних модулів та оцінки за практичні роботи.

Академічна доброчесність: Студент повинен самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю. Вважається шахрайством копіювання іншого тесту, підглядання в роботу іншого студента, списування, використання підручника, зошита чи мобільного телефону під час написання модульної, підсумкової роботи, використання шпаргалок, дозволяти іншим копіювати вашу роботу. У кінці семестру підраховується рейтинг за поточними видами контролю і підраховується загальний рейтинг, який переводиться в оцінку у відповідності до шкали оцінювання.

8. Рекомендована література

1. Болеста І. Фізика твердого тіла / Л.: Вид-во відділу ЛНУ ім. Франка, 2003. – 479 с.
2. Заячук Д. Нанотехнології і наноструктури: навч. посіб. / Д. М. Заячук. Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2009. – 580 с.
3. Заячук Д. Нанорозмірні структури і надгратки: навч. посіб. / Д. М. Заячук. – Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2006. – 220 с.
4. Поплавко Ю. Фізичне матеріалознавство. Ч. 2. Діелектрики. / Ю.М. Поплавко, Якименко Ю. Фізичне матеріалознавство. Ч. 1. Основні напрямки матеріалознавства/Ю.І. Якименко Ю.М., А. С. Воронов, Ю.М. Поплавко, – К. Політехнік, 2011. – 300 с.
5. Поплавко Ю. Фізичне матеріалознавство. Ч. 3. Провідники та магнетики. / Ю.М. Поплавко, А. С. Воронов, Ю.І. Якименко. – К. Політехнік, 2011. – 372 с.
6. Пінкевич І.П., Сугаков В.Й. Теорія твердого тіла. К.: ВПЦ Київського ун-ту, 2006. – 336
7. Репецький С.П. Теорія твердого тіла. Невпорядковані середовища. – К.: Наукова думка, 2008. – 308 с.
8. Бібик В.В., Гричановська Т.М., Однодворець Л.В., Шумакова Н.І. Фізика твердого тіла: навч. посібник. – Суми: СумДУ, 2009. – 200 с., <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/1169>.
9. А. М. Чорноус ; [за заг. ред. І. Ю. Проценка]. – Суми : Наукове видання вид- ва СумДУ, 2011. – 203 с., http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/New%20income/income%202012_01.pdf
10. Товстолиткін О.І., Боровий М.О., Курилюк В.В., Куницький Ю.А. Фізичні основи спінтроніки: навч. посібник. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. 500с. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1591856.
11. Основи спінтроніки: матеріали, прилади та пристрої: навч. посібник /Ю. А. Куницький, В.В Курилюк, Л. В. Однодворець, І. Ю. Проценка.– Суми : Вид-во СумДУ, 2013. – 127 с., <http://www.essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/31807>.
12. Проценка І. Ю. Технологія одержання і фізичні властивості плівкових матеріалів та основи мікроелектроніки: навч. посібник / І. Ю. Проценка, Л. В. Однодворець. – Суми: СумДУ, 2011. – 231 с., <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3881>.
13. Пазуха І.М., Проценка І.Ю., Чешко І.В. Фізичні властивості плівкових матеріалів мікро- і наноелектроніки : навч. посібник: у 2-х ч. – Суми: СумДУ, 2013. – 442 с., <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3409>.
14. Проценка І.Ю., Шумакова Н.І. Технологія одержання і застосування плівкових матеріалів: навч. посіб. з грифом МОНУ.- Суми: СумДУ, 2007. 198

- [c.http://kpf.elit.sumdu.edu.ua/sites/default/files/materials/procenco_tehnolohiya_oderzhannya.pdf](http://kpf.elit.sumdu.edu.ua/sites/default/files/materials/procenco_tehnolohiya_oderzhannya.pdf) .
15. Проценко І.Ю., Черноус А.М., Проценко С.І. Прилади і методи дослідження плівкових матеріалів: навч. посіб.з грифом МОНУ. – Суми: СумДУ, 2007.–198 с., <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/1632>.
  16. Азаренков М.О., Неклюдов І.М., Береснев В.М., Воєводін В.М., Погребняк О.Д., Ковтун Г.П., Соболев О.В., Удовицький В.Г., Литовченко С.В., Турбін П.В., Чишкала В.О. Наноматеріали і нанотехнології: навч. посібник. – Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2014. – 316 с., http://karazinbook.univer.kharkov.ua/sites/default/files/fragments/azarenkov_-_kopiya.pdf .
  17. Проценко І.Ю., Шумакова Н.І. Основи матеріалознавства наноелектроніки: навч. посібник. – Суми: СумДУ, 2004. – 108 с.
  18. Заячук Д. Нанорозмірні структури і надгратки: навч. посіб. / Д. М. Заячук. – Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2006. – 220 с.
  19. Поплавко Ю. М., П Фізика твердого тіла : підручник. В 2-х томах. / Ю. М. Поплавко. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. – Том 2: Діелектрики, напівпровідники, фазові переходи. – 379 с. – Бібліогр. : с. 378–379. – ХХ пр.
  20. Довгий Я.О. Лазерний практикум: навч. посібник / Я.О. Довгий. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – 210 с.
  21. Григорук В.І. Лазерна фізика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.І. Григорук, П.А. Коротков, А.І. Хижняк. – 2-е вид. – К.: МП Леся, 1999. – 526 с.
  22. Довгий Я.О. Електронна будова і оптика нелінійних кристалів / Я.О. Довгий, І.В. Кітик. – Львів: Світ, 1996. – 176 с.– 336 с.
  23. Посібник. Фізико-технічний лабораторний практикум / А.В. Немировський, М.Г. Лисенко, О.В. Козленко, В.В. Гаврилюк. –Київ : КПІ ім.. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. -130с.
  24. Фізико-технічний лабораторний практикум / А.В. Немировський, М.Г. Лисенко, О.В. Козленко, В.В. Гаврилюк. –Київ : КПІ ім.. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. -130 с. Назва з екрана – Доступ: <http://ela.kpi.ua/jspui/handle/123456789/31316>
  25. В.М. Різак, І.М. Різак, Е.Я. Рудавський, Криогенна фізика і техніка, Київ, вид. «Наукова думка», 2006– 512 с.
  26. І.О. Анісімов, Фізика плазми, конспект лекцій, – К.: Видавничий центр „Київський Університет”, 2018. – 229 с.

Викладач проф. Кланічка В.М.